

Penktas skyrius

PIRMA DALIS

Aštuntą valandą pradėjo temti. Iš garsiakalbių golfo klubo bokšte antžmogiškas tenoras paskelbė, jog aikštelės uždaromos. Linaina ir Henris nustojo žaidę ir nužingsniavo link klubo. Iš vidinės ir išorinės sekrecijos tresto aptvarų sklido tūkstančių galvijų mykimas; jų pieną ir hormonus kaip žaliavą naudojo didžiulis fabrikas Farnem Rojalyje.

Nesiliaujantis sraigtasparnių dūzgimas pripildė sutemas. Kas dvi su puse minutės skambutis ir šaižus švilpukas pranešdavo, jog išvyksta vienas iš lengvųjų vienbėgių traukinių, kurie vežė žemesniųjų kastų žaidėjus iš jų atskirų golfo laukų atgal į sostinę.

Linaina ir Henris sėdo į savo mašiną ir pakilo. Aštuonių šimtų pėdų aukštyje Henris sumažino greitį, ir orlavis valandėlei pakibo virš niukstančio kraštovaizdžio. Tarsi didžiulis juodas ežeras, ligi pat skaistaus vakarinio dangaus pakraščio plytėjo Bernem Bičo giria. Gęstančios saulėlydžio žaros, purpurinės palei horizontą, kuo aukščiau, tuo labiau blėso, iš oranžinių pereidamos į geltonas ir vandeningas blyškiai žalsvas juostas. Į šiaurę, virš medžių, nuožmi elektros šviesa plieskė iš visų dvidešimtaukščio Farnem Rojalio fabriko langų. Tiesiai po kojų buvo matyti golfo klubo pastatai – didžiuliai kareivinių tipo

korpusai, o kitoje apsauginės sienos pusėje – mažesni nameliai alfoms ir betoms. Vienbėgio geležinkelio stoties prieigos juodavo nuo it skruzdėlės knibždančių žemesniųjų kastų narių. Iš po stiklinio gaubto į tamsią lygumą šovė apšviestas traukinys. Pa-sekė jį žvilgsniu link pietryčių, jie atkreipė dėmesį į milžiniškus Slau krematoriumo pastatus. Dėl naktinių skrydžių saugumo jo keturi aukšti kaminai buvo apšviesti prožektoriais, o viršūnės paženklintos raudonais signaliniais žiburiais. Tai buvo ryškiausi vietovės orientyrai.

– Kodėl tie kaminai apjuosti lyg ir balkonėliais? – pasiteiravo Linaina.

– Gaudyti fosforui, – lakoniškai ėmė aiškinti Henris. – Kildamos aukštyn kaminu, dujos keturis kartus chemiškai apdorojamos. Anksčiau, kai ką nors kremuodavo, P_2O_5 išėdavo iš medžiagų apytakos. O dabar jo atgaunama daugiau nei devyniasdešimt aštuoni procentai. Per pusantro kilogramo iš vieno suaugusiojo lavono. Tai leidžia kas metai gauti beveik keturis šimtus tonų fosforo vien tik iš Anglijos. – Henrio balse skambėjo triumfas ir pasididžiavimas, jis iš visos širdies džiaugėsi šiuo laimėjimu, tarsi savo paties. – Kaip smagu žinoti, kad mes ir po mirties naudingi visuomenei. Padedame augti augalams.

Tuo tarpu Linaina nukreipė akis nuo krematoriumo ir pažvelgė stačiai žemyn, į geležinkelio stotį.

– Smagu, – pritarė ji. – Tačiau keista, kad nuo alfų ir betų išaugs ne daugiau augalų kaip nuo tų grasiųjų gamų, deltų ir epsilonų, kurie ten knibžda apačioje.

– Visi žmonės fiziniu ir cheminiu atžvilgiu yra lygūs, – pamokomai pasakė Henris. – Be to, netgi epsiloni teikia reikalingų paslaugų.

„Netgi epsiloni...“ Linaina staiga prisiminė, kaip ji, tada dar maža mokinukė, atsibudo kartą vidury nakties ir pirmą sykį aiškiai išgirdo tą šnibždesį, kuris be paliovos persekiodavo ją per miegus. Ji vėl išvydo mėnesieną, nedidelių baltų lovyčių eilę; dar kartą po tiek metų išgirdo tą tylų, tylų balsą, sakantį (tie žodžiai, kartoti tiek naktų, liko nepamirštamai): „Kiekvienas dirba visiems kitiems. Kiekvienas reikalingas. Netgi epsiloni yra naudingi. Mes neapsieitume be epsilonų. Kiekvienas dirba visiems kitiems. Kiekvienas reikalingas...“ Linaina prisiminė, kaip ji apstulbo, kaip išsigando; kaip pusvalandį nemiegojo ir vis galvojo, galvojo; kaip, veikiamas tų begalinių kartojimų, jos protas pamažu rimo, rimo, rimo... ir vogčia atsėlino miegas.

– Turbūt epsiloni ir nesigrauzia, kad jie epsiloni, – pasakė ji garsiai.

– Žinoma, ne. Ko gi jiems grauztis? Juk jie nežino, ką reiškia būti kitokiems. Mes, aišku grauztumės. Tačiau mūsų psichika kitaip suformuota. Ir paveldimumas mūsų kitoks.

– Gerai, kad aš ne epsilonas, – tvirtai įsitikinusi pareiškė Linaina.

– O būtum epsilonas, – pasakė Henris, – tai tave būtų taip išauklėję, jog lygiai taip pat džiaugtumeisi, kad tu ne beta ir ne alfa.

Jis įjungė priekinį propelerį ir pasuko orlaivį Londono link. Už jų nugarų, vakaruose, jau beveik išblėso purpurinės ir oranžinės žaros; padange į zenitą įslinko tamsi debesų virtinė. Jiems skrendant virš krematoriumo, sraigtasparnį pametėjo aukštytyn karšto oro stulpas, kylantis iš kaminų, ir tuoj pat dribtelėjo į duobę besileidžianti aplinkinio vėsaus oro srovė.

– Tai bent krėstelėjo – net kvapą užėmė! – linksmai nusijuokė Linaina.

Tačiau Henrio balse valandėlei pasigirdo kone liūdesys.

– O nuo ko krėstelėjo, žinai? – paklausė jis. – Tai galutinai ir negrįžtamai išnyko žmogiška būtybė. Kilo aukštytyn karštų dujų srautu. Įdomu, kas ten buvo – vyras ar moteris, alfa ar epsilon... – Jis atsiduso. Paskui ryžtingai ir žvaliai užbaigė: – Šiaip ar taip, dėl vieno daikto galime neabejoti: kad ir kas buvo tas žmogus, jo gyvenimas buvo laimingas. Dabar visi laimingi.

– Taip, dabar visi laimingi, – kaip aidas atsiliepė Linaina. Šie žodžiai jiems abiem buvo kartojami po šimtą penkiasdešimt kartų kas naktį ištisus dvylika metų.

Nusileidę Vestminsteryje ant keturiasdešimties aukštų daugiabučio namo, kur gyveno Henris, stogo, jie nuėjo tiesiai į valgomąją salę. Ten, triukšmingoje ir linksmoje draugėje, puikiai pavakarieniavo. Su kava padavė somos. Linaina paėmė dvi pusgramines tabletes, Henris – tris. Dvidešimt minučių po devynių jie nužingsniavo skersai gatvę į neseniai atidarytą Vestminsterio abatijos kabaretą. Naktis buvo beveik be debesų ir be mėnulio, tik žvaigždėta. Tačiau šito iš esmės slegiančio fakto Linaina ir Henris, laimei, nepastebėjo. Padangių tamsą sėkmingai stebė šviesos reklama. „KELVINAS STOUPSAS IR JO ŠEŠIOLIKA SEKSOFOONISTŲ“. Nuo naujosios abatijos fasado masinamai plieskė gigantiškos raidės: „GERIAUSI LONDONE KVAPIŲ IR SPALVŲ VARGONAI. VISA NAUJAUSIA SINTETINĖ MUZIKA“.

Jie įėjo. Į juos tvokstelėjo šiltas ir tvankus ambros ir santalo aromatas. Ant kupolo skliautų spalvų vargonai tą akimirką tapė atogrąžų saulėlydį. Šešiolika seksofonistų grojo visų seniai pamėgtą melodiją: „Daug visokių butelių žemėje rasi, bet tu, mielas buteliuk, gražiausias esi.“ Ant išblizgintų grindų

faivstepo ritmu sukosi keturi šimtai porų. Linaina su Henriu netrukus tapo keturi šimtai pirmąja. Seksofonai aimanavo it muzikalūs katinai mėnesėtą naktį, vaitojo, tarsi smaugiami, tenoro ir alto registrais. Turtingas gausybės virštonių, jų vibruojantis choras skambėjo vis garsiau ir garsiau, kildamas į kulminaciją, ir galiausiai dirigentas rankos mostu trenkė sukrečiantį finalinį nežemišką toną, nubloškųšį šešiolika žemiškųjų pūtikų į nebūtį. Griausmas la-bemol mažore. Ir tada beveik visiškoje tyloje, beveik tamsoje palengva prasidėjo atoslūgis, diminuen-do – laipsniškas slydimas ketvirtatoniais žemyn į šnibždantį tęsiamą dominantinį akordą virš pulsuojančio penkių ketvirtinių ritmo, įkraunantį sodrias sekundas lūkesčio įtampa. Ir pagaliau lūkestis išsipildė. Staiga plykstelėjo aušra, ir visi šešiolika dariniai uždainavo:

*Buteliuk mano, ko mus išskyrė?
Buteliuk mano, kam mus išpylė?
Ten visad buvo mėlynas dangus,
Dausų ten oras nuostabus.
Daug visokių butelių žemėje rasi,
Bet tu, mielas buteliuk, gražiausias esi.*

Skraidydami su kitais keturiais šimtais porų po Vestminsterio abatiją, Linaina ir Henris iš tikrųjų šoko kitame pasaulyje – šiltame, spalvingame, be galo draugiškame, šventiškame somos pasaulyje. Kokie geri, kokie gražūs, kokie žaismingi visi aplinkui! „Buteliuk mano, ko mus išskyrė?..“ Tačiau Linainai ir Henriui tas išsiskyrimas baigėsi. Jie vėl buvo jaukiame butelyje po amžinai mėlyna padange, mėgavosi dausų oru. Ir kai nusivarę pūtikai padėjo savo seksofonus, o sintetinės muzikos

aparatas užgrojo patį naujausią lėtą Maltuso bliuzą, jie švelniai suposi, nelyginant pora gemalų dvynių ant pripildytos kraujo pakaitalo jūros bangų.

– Labanakt, bičiuliai. Labanakt, bičiuliai, – įsakymus garsialkaliai dangstė švelniu ir muzikaliu mandagumu. – Labanakt, bičiuliai...

Paklusniai, drauge su visais kitais, Linaina ir Henris išėjo iš pastato. Tos slegiančios žvaigždės jau buvo toli nukeliavusios dangaus skliautu. Bet nors reklamos šviesų skraistė buvo gerokai praskydusi, abu jaunuoliai kaip ir anksčiau palaimingai nepastebėjo nakties.

Antroji somos porcija, praryta likus pusvalandžiui iki šokių pabaigos, atskyrė jų protus nuo realaus pasaulio nepereinama siena. Užsikamšę buteliuose, jie perėjo gatvę, užsikamšę buteliuose, pakilo liftu į Henrio kambarį dvidešimt devintame aukšte. Ir vis dėlto, nors ir užsikamšiusi, nors ir po antrojo somos gramo, Linaina neužmiršo imtis visų taisyklėse nurodytų priešnėštuminių priemonių. Daugelis intensyvios hipnopedijos metų ir Maltuso pratimai, kartoti triskart per savaitę nuo dvylikos iki septyniolikos metų, išugdė šį įprotį, beveik tokį pat automatišką ir nevalingą kaip mirksėjimas.

– A, beje, – pasakė ji, sugrįžusi iš vonios, – Fani Kraun domisi, kur tu gavai tą nuostabų dirbtinio žalio ty mo diržą, kurį man dovanojai.

Šešioliktas skyrius

Visus tris paprašė užėiti į Pasaulio Valdytojo kabinetą.

– Jo fordybė ateis už valandėlės. – Liokajus gamos uniforma paliko juos vienus.

Helmholcas garsiai nusijuokė.

– Mus, rodos, ne į teismą pakvietė, o išgerti tirpios kavos, – pasakė jis ir dribo į prašmatniausią iš visų pneumatinių krėslų. – Pralinksėk, Bernardai, – pridūrė, pažvelgęs į pažaliavusį iš susirūpinimo draugo veidą. Tačiau Bernardas nesidavė pralinksminamas; neatsakęs ir net nežvilgtelėjęs į Helmholcą, jis atsisėdo ant pačios nepatogiausios kėdės, turėdamas neaiškia viltį, jog šitaip nukreips nuo savęs aukščiausios valdžios rūstybę.

Tuo tarpu Laukinis be perstojo žingsniavo po kambarį, išsiblaškiusiu žvilgsniu klaidžiodamas po knygų nugarėles lentynose, po numeruotus stalčiukus su garso ritinėliais ir skaitymo mašinų juostelėmis. Ant stalo prie lango gulėjo masyvus tomas, įrištas į minkštą juodą dirbtinę odą, kurioje buvo išpausti dideli auksiniai T ženklai. Laukinis paėmė jį ir atvertė. „Mano gyvenimas ir darbai.“ Mūsų viešpaties Fordo šventraštis. Išleido Detroite Fordo žinių skleidimo draugija. Tingiai pavartęs puslapius, perskaitęs vienur sakinį, kitur pastraipą, jis padarė išvadą, jog knyga neįdomi, ir kaip tik tuo metu atsidarė durys,

ir į kambarį energingu žingsniu įėjo Nuolatinis Vakarų Europos Valdytojas.

Paspardęs rankas visiems trims, Mustafa Mondas kreipėsi į Laukinį:

– Tai jums nelabai patinka civilizacija, pone Laukini.

Laukinis pažvelgė į Valdytoją. Jis buvo pasirengęs meluoti, triukšmauti, niūriai tylėti, tačiau, išvydęs draugišką ir protingą Mondo veidą, nutarė drožti tiesą į akis.

– Nepatinka, – papurtė galvą.

Bernardas krūptelėjo ir pasibaisėjo. Ką pagalvos Valdytojas? Būti draugu žmogaus, kuris sako, kad jam nepatinka civilizacija, sako atvirai ir kam? Pačiam Valdytojui! Tai baisu.

– Bet, Džonai... – pradėjo jis. Mustafos Mondo žvilgsnis privertė jį susigūžti ir nutilti.

– Žinoma, – tęsė Laukinis, – yra ir labai puikių dalykų. Pavyzdžiui, visa ta muzika, kurios pilnas oras...

– „Atrodo, kartais instrumentų šimtas palei ausis man skamba.“¹

Laukinis nušvito iš malonumo.

– Tai ir jūs jį skaitėte? Maniau, kad čia, Anglijoje, niekas nežino Šekspyro.

– Beveik niekas. Aš vienas iš nedaugelio. Matote, jis uždraustas. Bet kadangi įstatymus rašau aš, tai aš juos galiu ir laužyti. Be to, nebaudžiamai, pone Marksai, – pridūrė jis, atsisukdamas į Bernardą. – Ko jūs, deja, negalite.

Bernardas dar labiau nukabino nosį.

– O kodėl uždraustas? – paklausė Laukinis. Iš džiaugsmo, kad sutiko žmogų, skaičiusį Šekspyra, jis kaipmat užmiršo visa kita.

¹ „Audra“ (III veiksmas, 2 scena). Vertė A. Miškinis.

Valdytojas truktelėjo pečiais.

– Dėl to, kad senas; tai svarbiausia priežastis. Senienos mums nereikalingos.

– Net jei jos gražios?

– Ypač jeigu gražios. Grožis patrauklus, o mes nenorime, kad žmones trauktų senienos. Norime, kad jie pamėgtų naujus dalykus.

– Tačiau tie nauji dalykai tokie kvaili ir atgrasūs. Tie filmai, kur tik sraigtasparniai skraido ir jauti, kaip kiti bučiuojasi. – Jis susiraukė. – Ožiai ir beždžionės! – Tik Otelo žodžiais galėjo jis tinkamai išreikšti savo panieką ir pasibjaurėjimą.

– Beje, visai neblogi gyvulėliai, paklusnūs, – lyg ir tarp kitko sumurmėjo Valdytojas.

– Kodėl vietoj tos šlykštynės nerodote žmonėms „Otelo“?

– Jau sakiau – tai seniena. Be to, jie nesuprastų „Otelo“.

Taip, tai tiesa. Laukinis prisiminė, kaip Helmholcas juokėsi iš „Romeo ir Džuljetos“.

– Ką gi, – tarė jis po valandėlės, – tada duokite ką nors nauja, bet kad būtų panašu į „Otelą“ ir jiems suprantama.

– Ką nors panašaus mes visi norėtume parašyti, – ilgai tylėjęs, prabilo ir Helmholcas.

– Šitaip jūs niekada neparašysite, – paprieštaravo Valdytojas. – Nes jeigu tai išties bus panašu į „Otelą“, niekas to nesupras, kad ir kaip naujoviška tai būtų. O jeigu būtų nauja, tai negalėtų būti panašu į „Otelą“.

– Kodėl negalėtų?

– Taip, kodėl? – pakartojo Helmholcas. Jis irgi kuriam laikui primiršo jų nemalonią padėtį. Ją prisiminė tiktai Bernardas, visai pažaliavęs iš susirūpinimo ir baimės; tačiau į jį niekas nekreipė dėmesio. – Kodėl?

– Todėl, kad mūsų pasaulis – nebe toks kaip „Otelo“. Kaip automobilių nepagaminsi be plieno, taip ir tragedijų nesukursi be visuomenės nepastovumo. Pasaulis dabar pastovus. Žmonės laimingi; jie gauna, ką nori, ir niekada nenori to, ko gauti negali. Jie gyvena pasiturinčiai, saugiai; niekada neserga; nebijo mirties; palaimingai nežino nei aistros, nei senatvės; jiems neįkyri motinos ir tėvai; jie neturi nei žmonių, nei vaikų, nei mylimųjų, tad nėra dėl ko jaudintis; jie taip suformuoti, kad praktiškai netgi nesugeba elgtis kitaip, nei privalo elgtis. Jei kas nors negerai, yra soma. O jūs ją svaidote pro langą, ponas Laukini, laisvės vardan. Laisvės! – jis nusijuokė. – Lyg deltos suvoktų, kas yra laisvė! Jūs dar norite, kad jie suprastų „Otelą“! Mielas jūs naivuolis!

Laukinis kiek patylėjo.

– Vis tiek, – neatlyžo jis, – vis tiek „Otelas“ – geras dalykas, „Otelas“ geresnis už jutiminius filmus.

– Žinoma, geresnis, – sutiko Valdytojas. – Tačiau tokią kainą mums tenka mokėti už pastovumą. Reikėjo rinktis tarp laimės ir to, ką anksčiau vadino didžiuoju menu. Mes paaukojome didįjį meną. Vietoj jo turime jutiminį kiną ir kvapų vargonus.

– Betgi jie nieko neduoda.

– Duoda patys save: daugybę malonių pojūčių publikai.

– Bet tai... idioto pasaka¹.

Valdytojas nusijuokė.

– Jūs nelabai mandagus savo draugui, ponui Votsonui. Vienam iš žymiausių jausmų inžinierių...

– Juk jis teisus, – pasakė Helmholtzas paniuręs. – Išties idiotizmas. Rašai, kai neturi ką pasakyti...

¹ Iš „Makbeto“ (V veiksmas, 5 scena): „Tai idioto pasaka triukšminga, neturinti prasmės.“ Vertė A. Churginas.

– Tikrai neturi. Tačiau tam reikia nepaprasto išradingumo. Jūs gaminate automobilius iš mikroskopiško kiekio plieno – kuriate meno kūrinį, galima sakyti, vien iš gryną pojūčių.

Laukinis palingavo galvą.

– Visa tai, man regis, yra tiesiog bjauru.

– Žinoma, bjauru. Tikroji laimė visada atrodo gan bjauri, palyginus su spalvingais nelaimių vaizdais. Ir, aišku, pastovumas toli gražu ne toks įspūdingas kaip nepastovumas. O patenkintas žmogus niekada nebus toks žavus kaip tas, kuris šauniai kaunasi su nelaimėmis, vaizdingai grumiasi su pagundomis arba griūva parblokštas aistrų ar abejonių. Laimė niekada nėra didinga.

– Galbūt, – pasakė Laukinis patylėjęs. – Bet ar ji turi būti tokia grasi kaip tie dvyniai? – Jis perbraukė ranka akis, tarsi mėgindamas ištrinti iš atminties tas ilgas eiles vienodų neūžaugusių prie surinkimo konvejerio, tas dvynių bandas, išsirikavusias prie įėjimo į Brentfordo vienbėgio geležinkelio stotį, tuos žmoniškų skėrius, knibždančius prie Lindos mirties patalo, tuos serijinius jo užpuolikų veidus. Jis pažvelgė į savo aprištą kairę ranką ir sudrebėjo. – Siaubinga!

– Bet kaip naudinga! Matau, kad jums nepatinka mūsų Bokanovskio grupės; bet patikėkite, jos – pamatas, ant kurio pastatyta visa kita. Jos – giroskopas, stabilizuojantis valstybės raketoplano skrydį ir neleidžiantis nukrypti nuo kurso. – Soderus bosas jaudinamai virpėjo; rankų gestai vaizdavo erdvių platumas ir nesulaikomą orlaivio polėkį. Mustafos Mondo gražbylystė buvo beveik sintetinių standartų lygio.

– O ar neįmanoma išvis be jų apsieiti? – paklausė Laukinis. – Juk jūs galite gauti ką tik norite iš tų butelių. Kodėl neišauginus visų dvigubais plusiniais alfomis?

– Todėl kad nenorime, jog mums nukapotų galvas, – juokdamasis atsakė Mustafa Mondas. – Mūsų šūkis – laimė ir pastovumas. Visuomenė, susidedanti iš vienu alfų, būtų nepastovi ir nelaiminga. Įsivaizduokite fabriką, sukomplektuotą iš alfų, tai yra iš atskirų ir įvairių individų, turinčių gerą paveldimumą ir taip suformuotų, kad sugebėtų laisvai (tam tikra prasme) pasirinkti ir daryti atsakingus sprendimus. Jūs tik įsivaizduokite.

Laukinis pabandė įsivaizduoti, bet nelabai sėkmingai.

– Tai visiškai absurdas. Žmogus, išpilstytas ir išugdytas kaip alfa, išprotės, jeigu privalės atlikti pusdebilio epsilono darbą, išprotės arba pradės viską daužyti. Alfos gali būti puikiais visuomenės nariais, tačiau tik tada, kai dirbs alfų darbą. Tik iš epsilono galime reikalauti aukotis dėl jam užduodamo darbo, nes epsilonui tai jokia auka, o tik mažiausio pasipriešinimo kelias. Jo formavimas nustatė gyvenimo vėžę, kuria jam lemta eiti. Jis nieko negali pakeisti, jis iš anksto pasmerktas. Netgi po išpilstymo jis tebegyvena nematomame butelyje – gemalui ir kūdikiui įskiepytų refleksų butelyje. Žinia, kiekvienas mūsų, – susimąstęs tęsė Valdytojas, – gyvenimą nugyvena butelyje. Bet jeigu mes alfos, mūsų buteliai, palyginti su kitų, didžiuliai. Jei-gu būtume uždaryti mažesnėje erdvėje, mes labai kentėtume. Nevalia pilti alfų vyno pakaitalo į epsilonų butelius. Teoriškai tai savaime suprantama. O ir praktikoje įrodyta. Tai liudija Kipro eksperimento rezultatai.

– Kas tai per eksperimentas? – paklausė Laukinis.

– Galite jį pavadinti pakartotinio supilstymo eksperimentu, – nusišypsojo Mustafa Mondas. – Prasidėjo jis 473 For-do eros metais. Pasaulio Valdytojai išskeldino iš Kipro salos visus jos tuometinius gyventojus ir vėl apgyvendino ją spe-

cialiai išauginta dvidešimt dviejų tūkstančių alfų partija. Jie buvo aprūpinti visa žemės ūkio ir pramonės technika ir palikti tvarkytis patys. Rezultatas visiškai atitiko teorines prognozes. Žemės niekas nedirbo kaip pridera; visuose fabrikuose buvo rengiami streikai; įstatymų niekas nepaisė, įsakymų neklausė; visi, paskirti kuriam laikui dirbti juodą darbą, be perstojo intrigavo ir gudravo, kad juos perkeltų į aukštesnes pareigas, o turintieji kvalifikuotus darbus taip pat intrigavo ir stengėsi bet kuria kaina juos išlaikyti. Po šešerių metų užvirė tikras pilietinis karas. Kai iš dvidešimt dviejų tūkstančių devyniolika buvo nukauti, likusieji vieningai paprašė Valdytojų vėl valdyti šalį. Ką jie ir padarė. Taip atėjo galas vienintelei pasaulio istorijoje alfų visuomenei.

Laukinis sunkiai atsiduso.

– Optimalią gyventojų sudėtį, – toliau kalbėjo Mustafa Mondas, – nukopijavome nuo ledkalnio, kurio aštuonios dešimtosios po vandeniu, viena devintoji virš vandens.

– Ir tie, kur po vandeniu, laimingi?

– Laimingesni už tuos, kur viršuje. Laimingesni, pavyzdžiui, už jūsų draugus. – Jis linktelėjo į Helmholcą ir Bernardą.

– Nors jų ir bjaurus darbas?

– Bjaurus? Jiems jis toks neatrodo. Priešingai, jis jiems patinka. Jis nesunkus, vaikiškai paprastas. Neapkrauna nei proto, nei raumenų. Septynios su puse valandos saikingo, nesekinančio darbo, o paskui porcija somos, žaidimai, nevaržomas poravimasis ir jutiminiai filmai. Ko dar norėti? Tiesa, – pridūrė jis, – jie galėtų norėti trumpesnės darbo dienos. Ir, žinoma, galėtume ją sutrumpinti. Techniškai būtų visai nesunku nustatyti visoms žemesniosioms kastoms trijų arba keturių valandų darbo dieną. Bet ar dėl to jie būtų nors kiek laimesni? Toli gražu ne. Toks

eksperimentas buvo atliktas daugiau nei prieš šimtą penkiasdešimt metų. Visoje Airijoje įvedė keturių valandų darbo dieną. Ir ką tai davė? Riaušės ir smarkiai padidėjusį somos vartojimą, ir nieko daugiau. Tos papildomos trys su puse valandos laisvalaikio ne tik netapo laimės šaltiniu, bet netgi privertė žmones stumti jas su soma. Mūsų išradimų biuras užverstas darbą taupančiais projektais. Tūkstančiais projektų. – Mustafa Mondas plačiai mostelėjo ranka. – Kodėl gi mes jų neįgyvendiname? Pačių darbininkų labui. Būtų tiesiog žiauru užkrauti jiems papildomą laisvalaikį. Tas pat ir žemės ūkyje. Jeigu tik panorėtume, galėtume susintetinti visus maisto produktus. Bet nenorime. Tegu trečdalis gyventojų užsiima žemės ūkiu. Jų pačių labui – todėl kad maistą gauti iš žemės trunka ilgiau negu iš fabriko. Be to, mums reikia rūpintis pastovumu. Mes nenorime permainų. Kiekviena permaina – grėsmė pastovumui. Tai dar viena priežastis, dėl kurios mes taip atsargiai taikome naujus išradimus. Visiems mokslo atradimams būdinga griaunamoji potencija; netgi mokslą kartais reikia traktuoti kaip galima priešą. Taip, netgi mokslą.

Mokslą? Laukinis suraukė antakius. Šitą žodį jis žino. Tik negalėtų pasakyti, ką jis reiškia. Nei Šekspyras, nei kaimelio senoliai mokslo niekada neminėjo, o Lindos pasakojimuose tebuvo miglotos užuominos: mokslas – tai kažkas, su kuo statomi sraigtasparniai, kažkas, kas verčia juoktis iš indėnų šokių, kažkas, kas apsaugo nuo raukšlių ir išsaugo dantis. Įtempęs protą, Laukinis bandė suvokti Valdytojo žodžius.

– Taip, – tęsė Mustafa Mondas, – tai dar vienas pastovumo kainos komponentas. Ne tik menas nesuderinamas su laime, bet ir mokslas. Mokslas pavojingas; tenka jį laikyti prirakiną tvirta grandine ir su antsnukiu.

– Kaip? – apstulbo Helmhocas. – Juk mes be paliovos trimituojame, kad mokslas yra viskas. Tai – nuvalkiota hipnopedinė tiesa.

– Kalta į galvą triskart per savaitę nuo trylikos iki septyniolikos metų, – įsiterpė Bernardas.

– O kaip propaguojame mokslą institute...

– Taip, bet kokį mokslą? – sarkastiškai pasiteiravo Mustafa Mondas. – Jūs nestudijavote tiksliųjų mokslų, taigi negalite apie tai spręsti. O aš kadaise buvau neblogas fizikas. Gal pernelyg neblogas – sugebėjau suprasti, jog visas mūsų mokslas yra tik virimo knyga, kurioje išdėstyta tradicine virimo teorija niekam neleidžiama abejoti, o prie receptų sąrašo negalima nieko pridėti be specialaus vyriausiojo virėjo nurodymo. Dabar aš pats – vyriausiasis virėjas. Tačiau kažkada buvau tik smalsus indų plovėjas. Pamėginau virti savarankiškai. Netradiciškai, neleistinai. Kitaip sakant, pamėginau užsiimti tikruoju mokslu. – Jis nutilo.

– Ir kas atsitiko? – nesusilaikė nepaklausęs Helmhocas.

Valdytojas atsiduso.

– Beveik tas pat, kas tuoj atsitiks jums, jaunuoliai. Manęs vos neišsiuntė į salą.

Po šių žodžių Bernardas, tarsi širšės įgeltas, ėmėsi audringų ir neprideramų žygių.

– Mane išsiųs į salą? – Jis pašoko, perbėgo per kambarį ir sustojo priešais Valdytoją, mostaguodamas rankomis. – Bet už ką gi? Aš nieko nepadariau. Tai jie. Prisiekiu, tai jie. – Jis kaltinamai parodė į Helmhocą ir Laukinį. – O, prašau jus, nesiųskite manęs į Islandiją. Aš prižadu, jog pasitaisyčiau. Suteikite man tokią galimybę. Prašau jus, leiskite man pasitaisyti. – Iš akių jam pasipylė ašaros. – Sakau jums, tai jų kaltė, – raudėjo jis. –

O, tik ne į Islandiją. Susimilkite, jūsų fordybe, susimilkite... – Ir, ištiktas nusižeminimo priepuolio, jis metėsi prieš Valdytoją ant kelių. Mustafa Mondas bandė kelti jį, tačiau Bernardas ir toliau šliaužiojo jam prie kojų; žodžiai iš jo lūpų liejosi begaline srove. Galų gale Valdytojas skambučiu išsikvietė savo ketvirtąjį sekretorių.

– Pašaukite tris vyrus, – įsakė jis, – ir nuveskite poną Marksą į miegamąjį. Papurškite jam gerą dozę somos garų, paguldykite į lovą ir palikite.

Ketvirtasis sekretorius išėjo ir sugrįžo su trim žaliai uniformuotais identiškais liokajais. Vis dar šaukiantį ir raudantį Bernardą išnešė.

– Atrodo, lyg jam kas gerklę pjautų, – pasakė Valdytojas, kai užsidarė durys. – O jeigu turėtų nors kruopelę proto, suprastų, kad jo baismė iš tikrųjų yra malonė. Jį ištremia į salą. Tai yra siunčia ten, kur jis atsidurs tarp visame pasaulyje įdomiausių vyrų ir moterų. Tarp žmonių, kurie dėl vienos ar kitos priežasties išsiugdė tokią savimonę, kad tapo netinkami gyventi visuomenėje. Tarp tų, kurių netenkina dogmos, kurie turi savo, nepriklausomas pažiūras. Trumpai tariant, visų tų, kurie iš tiesų yra kažko verti.

Helmholcas nusijuokė.

– Tai kodėl jūs pats ne saloje?

– Todėl kad galiausiai pasirinkau kitą kelią, – atsakė Valdytojas. – Man leido apsispręsti – arba tremtis į salą, kur galėjau tęsti grynąjį mokslo studijas, arba tarnyba Valdytojų taryboje su perspektyva užimti ilgainiui Valdytojo postą. Aš pasirinkau antra ir atsisveikinau su mokslu. – Kiek patylėjęs pridūrė: – Kartais gailiuosi dėl to. Laimė – griežtas šeimininkas. Tarnauti laimei, ypač kitų žmonių laimei, kur kas sunkiau nei tarnauti

tiesai – jei nesi suformuotas taip, kad tarnautum akiai. – Jis atsiduso, vėl patylėjo, paskui prabilo žvaliau: – Bet pareiga yra pareiga. Ji svarbesnė nei savi interesai. Mane traukia tiesa. Man patinka mokslas. Tačiau tiesa kelia grėsmę; mokslas pavojingas visuomenei. Tiek pat pavojingas, kiek ir naudingas. Mokslas sukūrė pačią stabiliausią pusiausvyrą žmonijos istorijoje. Net Kinija, palyginus su mumis, buvo beviltiškai nepastovi; netgi pirmykščiai matriarchatai nebuvo pastovesni už mus. Ir už tai, kartoju, ačiū mokslui. Tačiau negalime leisti, kad mokslas sugadintų savo paties gerą darbą. Štai kodėl mes taip griežtai ribojame mokslinių tyrimų mastą – štai kodėl aš vos nepakliuvau į salą. Mes leidžiame mokslui spręsti tik neatidėliotinas, kasdienes problemas. Įdomu skaityti, – tęsė jis po trumpos pauzės, – ką žmonės mūsų viešpaties Fordo laikais rašė apie mokslo pažangą. Jie, regis, įsivaizdavo, jog mokslui galima leisti vystytis be galo ir nepaisant nieko. Žinios buvo laikomos aukščiausiu gėriu, o tiesa – didžiausia vertybe; visa kita – antraeiliai, ne tokie svarbūs dalykai. Žinoma, jau tais laikais pažiūros ėmė keistis. Pats viešpats Fordas nemažai padarė, kad būtų daugiau akcentuojama laimė ir gerovė, o ne tiesa ir grožis. Tokio poslinkio reikalavo masinė gamyba. Visuotinė laimė be paliovos suka mašinų ratus; tiesa ir grožis to nesugeba. Ir, aišku, kai tik valdžią užgrobdavo masės, laimė visada tapdavo svarbesne vertybe nei tiesa ir grožis. Tačiau, nepaisant viso to, moksliniai tyrimai dar nebuvo varžomi. Tiesa ir grožis vis dar buvo laikomi aukščiausiu gėriu. Iki pat Devynmečio karo. Karas privertė kitaip užgiedoti. Kokia nauda iš tiesos, grožio arba žinių, kai aplinkui sproginėja juodligės bombos? Po to karo pirmąsyk pradėta kontroliuoti mokslą. Žmonės buvo pasirengę apriboti netgi savo apetitus. Kad tik gyvenimas ramus būtų. Nuo to

laiko ir pažabojome mokslą. Savaimė aišku, tiesa dėl to kenčia; bet laimė klesti. O veltui niekas nieko neduoda. Už laimę reikia mokėti. Štai ir jūs mokate, pone Votsonai, nes pernelyg susidomėjote grožiu. O aš pernelyg susižavėjau tiesa, ir taip pat užmokėjau už tai.

– Tačiau jūs neišvykote į salą, – ilgai tylėjęs pratarė Laukinis. Valdytojas šyptelėjo.

– Kaip tik taip ir užmokėjau. Pasilikdamas tarnauti laimei. Kitų žmonių – ne savo. Gerai dar, – pridūrė jis po valandėlės, – kad pasaulyje tiek daug salų. Nežinau, ką be jų darytume. Turbūt jus visus kištume į mirties kamerą. Beje, pone Votsonai, ar jums tiktų atogrąžų klimatas? Pavyzdžiui, Markizų salos arba Samoja? O gal kas nors labiau tonizuojančio?

Helmholcas pakilo iš pneumatinio krėslo.

– Duokite man kuo bjauresnį klimatą, – atsiliepė jis. – Manau, kad atšiauriame klimate geriau rašyti. Kai aplink vėjai ir audros...

Valdytojas pritariamai linktelėjo.

– Man patinka jūsų nusiteikimas, pone Votsonai. Netgi baisiai patinka. Nors oficialiai turiu jį lygiai taip pat baisiai pasmerkti. – Jis nusišypsojo. – O ką, jeigu Folklendų salos?

– Manau, kad pritiks, – atsakė Helmholcas. – O dabar, jeigu leisite, nueisiu ir pažiūrėsiu, kaip sekasi vargšeliui Bernardui.